

Хамар У.В.

кандидат філософських наук, доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ІДЕАЛУ ЛЮДИНИ У СХІДНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Якщо ми звернемося до нашого внутрішнього досвіду, то виявимо у своїй свідомості особливу суб'єктивну, психічну реальність. Суб'єктивний ідеалізм – це філософське вчення, яке трактує буття як психічну реальність, душу, свідомість людини. На противагу ж об'єктивний ідеалізм тлумачить, що первинною, істинною реальністю є надіндивідуальні і надлюдські єйдоси, тобто досконалі зразки речей. Справжня реальність – це ідеальний світ, а наш матеріальний світ – його спотворена подoba. В ідеальному світі є ідеальна людина, а в нашому світі ми бачимо тільки недосконалих людей [4]. Людина, з точки зору об'єктивного ідеалізму, – втілений дух. Цей тип ідеалізму апелює до наших розумінь досконалого і недосконалого. Згідно з теоцентричною традицією Сходу, у світі є сфери, які недоступні для раціонально-логічного пізнання. Тут людина зустрічається віч-на-віч не з «проблемами», що вирішуються рано чи пізно засобами позитивної науки та техніки, а з «таємницями», з якими наш розум повинен примиритися, визнавши свою обмеженість. Людина Сходу живе так би мовити у минулому, вбачаючи в ньому той ідеал соціального устрою, який був згодом втрачений, але який частково може бути збережений чи реконструйований. Східне мислення характеризується прагненням взагалі вийти за тимчасові рамки, вирватися в простір позачасових, вічних абсолютних цінностей, що містяться нескінченно вище за щохвилинні особистісні турботи. Упанішади пропонують людині не лише гносеологічну, а й практичну програму досягнення розуміння, що «Я є Брахман». Ідеальний Брахман повинен звільнити себе від усіх прихильностей, від скорботи та смутку, від заздрощів та надії, безперервно перебувати в стані спокою і в роздумах про забуття свого Я. Це і є «шлях богів», яким йдуть деякі обрані, в той час як переважна більшість продовжує йти «шляхом пращурів», шляхом звичаїв та традицій, живучи відповідно до законів карми та залишаючись вічно в сансарі – світі страждання, від якого не звільняє навіть смерть. Джайни не визнають існування бога як творця або як організатора Всесвіту [1]. Місце бога займають у них тіртханкари, яким характерні надприродні здібності – всезнання та всемогутність. Одна з дилем, з якими неминуче

стикається суб'єктивний ідеалізм, це пошук відповіді на питання: чому наш розум, якщо він єдина реальність, не може творити будь-який об'єкт та в будь-який час? Йогачари, запевняють, посилаючись на ідею Будди про неіснування душі, що розум – це потік моментальних станів свідомості, і всередині цього потоку зберігаються враження всього минулого досвіду. Згідно з Хінаяна, Будда – це ідеал людини, життя і вчення якого показують нам, що ми можемо досягти звільнення. В етиці хінаяни особливе місце відведено культу архатів. Архат розглядається як ідеальна особистість, яка пройшла шлях духовного вдосконалення та досягла найвищого рівня. Ці стадії є наступними: входження у потік перероджень; повернення, щоб повідомити людям про шлях порятунку; неповернення; власне архат [1]. Махаяністи розрізняють два рівні порятунку: нижчий, коли людина обмежується власним звільненням і, по суті є егоїстом, якими б красномовними словами вона не виправдовувала свої вчинки; вищий, коли ідеалом стає порятунок всіх живих істот. Хоча в махаяні збережено моральний ідеал архата, він виступає не як межа, а лише як частина того шляху, який повинен пройти Святий вищого порядку. Ідеалістична традиція, що є панівною на Сході, зокрема розповсюджена в Китаї, асоціюється, згідно зі сучасними уявленнями, з релігійною парадигмою космізму. Суть дилеми, згідно з Конфуцієм, у призначенні того, хто реалізовуватиме ці високі ідеали, хто саме оздоровлюватиме суспільство, хто буде еталоном моральної поведінки? Він у своїх бесідах та роздумах детально описує образ такої людини, називаючи її «цзюнь-цзи», тобто «шляхетна» людина. «Шляхетній» людині варто подумки зберігати у свідомості не тільки позитивні, але й негативні приклади, тому вислови в книзі «Лунь юй» збудовані як антитези. У межах згаданих концепцій природа людини визначається як природжено добра (конфуціанство), виключно зла (деякі неоконфуціанці), різниться щодо кожної окремої особи (моїсти), є переважно злою, хоча й зустрічаються «ідеальні люди» (легізм). Важливою умовою формування ідеальної людини є: наявність інтелектуальних здібностей та моральних чеснот поза залежністю від соціального походження (моїсти), вроджена здатність до досягнення природи всього сущого (легісти). Філософські трактати Лао-цзи, Ян Чжу Чжуан-цзи слугують провідним джерелом знання щодо даоської концепції людини [3]. Моральний ідеал, згідно з Мо, це не людина, а саме небо з його добротою, справедливістю, безкорисливістю та любов'ю до людей. Нині зауважимо, все частіше теоретики наголошують на відмові від ідеалу західного індивідуалізму на користь більш ґрунтового усвідомлення єдності особистості з інтересами всього людства, себто антропокосмічному ідеалі людини, і ще ширше – відповідальності перед майбутніми поколіннями, визнання цілісності та

самоцінності. Ідеал людини інформаційної доби має інтегрувати погляди філософів Сходу в напрямку становлення у майбутньому часі інтелектуальної цивілізації. Логічно виникає питання: де ж слід шукати ідеал людини XXI століття? Бінарні опозиції минулого у філософії «Захід – Схід» нині повинні бути перенесені, на наш розсуд, у площину пошуку універсальної складової. Можна погодитись із міркуваннями Жень Цзя, згідно з яким, досвід давньої китайської філософії може бути запорукою успіху за умови синтезу ідей конфуціанства, вчення даосів і буддизму, і корегування його змісту і форми реалізації відповідно до умов інформаційної доби [2]. Цікавим способом є запозичення стилістики поведінки японської громади «руху у потоці часу, що сам винесе на поверхню життя ідеал людини». На противагу усталеним китайським традиціям щодо ходи історії, «японська думка полягає у недопущенні розриву між минулим, теперішнім і майбутнім часом» та симбіозі об'єктивної дії соціального та суб'єктивного на шляху пошуків теоретичного обґрунтування відповідної ідеї та вирішення проблеми побудови моделі ідеальної людини XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Васечко В. Ю. Пургин С. П.; Древняя и средневековая восточная философия : учеб. пособие; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. 196 с.
2. Жень Цзя. Дихотомія поглядів на особистість у філософії Сходу і Заходу. *Гілея*. 2018. Вип. 134(7). С. 220–225.
3. Стручаев М. В. Новые стратегии человеческой деятельности: даосская философская традиция и современная научная парадигма. *НОМОТНЕТІКА: Філософія. Соціологія. Право*. 2018. № 1. С. 188–193.
4. Фахрудинова Э. Р., Тетюев Л. И. Человек и образ его внутреннего мира в западной и восточной философской рефлексии. *Изв. Сарат. ун-та Нов. сер. Сер. Философия. Психология. Педагогика*. 2017. № 4. С. 410–415.